

PROGNÓZY VÝVOJA NA TRHU PRÁCE V SR II

Zabezpečenie relevantných údajov,
výpočtov a vyhodnotenie výsledkov
výberových kvalitatívnych a kvantitatívnych
prieskumov u študentov stredných
a vysokých škôl v roku 2017

ITMS 2014+312031N138

Jún 2018

Predhovor riešiteľského tímu

V dnešnom globálnom, intenzívne meniacom sa svete, je na správnu úlohu vzdelávania kladený veľký dôraz. Problematika vzdelávania prináša trvalý konflikt - odborné alebo všeobecné vzdelávanie? Pre pedagógov je dôležité poskytovanie všeobecných, základných schopností v oblasti odbornej spôsobilosti. Krajiny čelia dvojitej pohrome – nezamestnanosti a emigrácii. Vzdelávací systém by v ideálnom prípade mal „dodávať“ absolventov do sveta práce - zamestnancov, ktorí sú odborne, teoreticky i prakticky pripravení pre zamestnávateľov podľa ich potrieb.

Kvalitné vzdelávanie a rovnosť príležitostí pre každého sú cestou k dosiahnutiu cieľa – vychovať vzdelaného, zdravého a sebavedomého jedinca, majúceho pozitívny vzťah k sebe a k svojmu okoliu, úspešne uplatneného na trhu práce, podieľajúceho sa na budovaní prosperujúcej spoločnosti pre ďalšiu generáciu.

Vzdelávanie, založené na princípoch príležitostí, možností, kvality a rovnocennosti je prostredím, v ktorom je žiak vzdelávajúci sa, nie vzdelávaný. Vzdelávanie žiakov bok po boku, nesúžovanie od detstva rozvratnými predsudkami, ich oboznámenie sa so všetkým, čo je významné a dobré v rôznych kultúrach, takí žiaci ponosú v priebehu dospievania myšlienku vzájomného pochopenia a budú pripravení pre budúcnosť.

Napriek tomu, že prebiehajú zmeny v školských vzdelávacích programoch, samo osebe to nestačí. Prístup založený na rozvoji kľúčových kompetencií, ktorými sú komunikačné schopnosti, personálne a interpersonálne schopnosti, schopnosti tvorivo a kriticky riešiť problémy, schopnosť pracovať s modernými informačnými technológiami, osvojenie si komplexného programu výchovy k zdraviu a schopnosť aktívne sa zapojiť do občianskej spoločnosti, predpokladá zručnosti a postoje, ktoré umožnia náležité uplatnenie znalostí a rozvoj pozitívnych postojov k ďalšiemu vzdelávaniu, kritickému mysleniu a tvorivosti.

Takýto prístup je skutočnou výzvou pre poskytovateľa vzdelávania a závisí v rozhodujúcej miere od schopností učiteľov a vedenia škôl. Vyžaduje si, aby školy v rámci svojho základného poslania prijali jednoznačnú zodpovednosť za prípravu žiakov na povolanie a ďalšie vzdelávanie.

Kvalitné vzdelávanie a odborná príprava žiakov, ako i občanov v rámci celoživotného vzdelávania, sú kľúčovými prvkami pre zamestnanosť, ako aj pre spravodlivosť a sociálne začlenenie. Systém vzdelávania a odbornej prípravy musí pripraviť všetkých mladých ľudí, vrátane znevýhodnených osôb, na ďalšie vzdelávanie a pracovný život, čo sa zabezpečí podporou inovácií a podnikateľských zručností a vytváraním partnerstiev medzi poskytovateľmi vzdelávania a odbornej prípravy a oblasťou práce – zamestnávateľmi, sociálnymi partnermi, podnikmi, komorami, zahrňujúc spätnú väzbu. Preto musí byť

vzdelávací systém systémom dobre rozvinutým, otvoreným, prispôsobeným potrebám občanov, ako aj potrebám trhu práce a spoločnosti ako celku.

Stredoškolské všeobecné vzdelávanie a výchova prebiehajú hlavne na gymnáziách, ktoré pripravujú absolventov na štúdium na vysokých školách. Stredoškolské odborné vzdelávanie a príprava sa uskutočňujú v stredných odborných školách, na ktorých sa žiaci pripravujú predovšetkým na výkon odborných činností, prípadne aj na štúdium na vysokej škole.

Účasť mladých ľudí na odbornom vzdelávaní a príprave neustále klesala, ich záujem o technické smery postupne ustupoval v prospech všeobecného vzdelávania, najmä na terciárnej úrovni. Z toho pramenil nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily, vysoký počet mladých nezamestnaných a nízka úroveň základných zručností mladej generácie. V oblasti odborného vzdelávania a prípravy sa preto kladie dôraz na procesy zlepšenia výkonnosti, kvality a prítlačivosti odborného vzdelávania a prípravy.

Máme spoločnú vôľu, ktorá je hnacím motorom mechanizmu dosahovania cieľa, avšak okrem vôľového princípu existuje princíp rozvoja, závisiaci nie od vôle, ale od úsilia realizácie: také úsilie nerodí smerovanie od cieľa k cieľu, ale od zmyslu k zmyslu. Takýto systém, ktorý rodí zmysel, nepotrebuje vôľu. Dáva možnosť realizovať náš zámer, ktorý sa opiera o zmysel – pripraviť „na kľúč“ mladú pracovnú silu, pripraviť absolventov, ktorí majú vedomosti a zručnosti potrebné na čo najplynulejší prechod do praxe.

Tento zámer, opierajúci sa o zmysel, dáva priestor vstúpiť do konsenzuálnych vzťahov. Zabezpečenie kvalitného vzdelania pre všetkých, rešpektujúc individualitu jedinca, zohráva veľmi dôležitú úlohu v spoločnosti. Dobré vzdelanie zabezpečuje ľuďom žiť plnohodnotný život, upevňuje ich pozíciu na pracovnom trhu. Pokiaľ systémy odborného vzdelávania a prípravy nebudú schopné rýchlejšie a pružnejšie reagovať na očakávaný nárast potrieb súvisiacich s kvalifikáciou a zručnosťami, nesúlady medzi kvalifikačnými úrovňami a požiadavkami na pracovné miesta sa do roku 2020 bude pravdepodobne zvyšovať.

V odbornom vzdelávaní a príprave sa akcentuje dôraz na systém duálneho vzdelávania, pri ktorom si musíme uvedomiť, že potrebu pracovnej sily a jej praktickú prípravu najlepšie zabezpečí samotný zamestnávateľ. Samozrejme, štát, ktorý vydáva doklady o dosiahnutom vzdelaní, sa nemôže zbaviť zodpovednosti za kvalitatívnu úroveň pri dosahovaní odborného vzdelávania v pracovnom prostredí („work based learning“), má byť však nápomocný. Základným východiskom by malo byť poznanie, že kvalita vzdelávacej sústavy sa rodí a realizuje v škole. Školu by sme mali vnímať ako neustále sa zlepšujúcu učiacu sa komunitu, kde je dôležitý trend, nie momentálny stav.

Pri budovaní vedomostnej spoločnosti sa neustále posilňuje i úloha vysokých škôl, existuje priestor na prepojenie vysokoškolského vzdelávania s potrebami spoločnosti, podporuje sa európska dimenzia vysokoškolského vzdelávania v podobe spoločných študijných programov, ale aj novej úpravy pôsobenia vysokých škôl z členských štátov Európskej únie na území Slovenskej republiky. Zvyšuje sa politické povedomie o tom, že dostupnosť vysokoškolského štúdia pre „netradičných“ študentov má pre úspešné presadzovanie celoživotného vzdelávania rozhodujúci význam. Väčšina krajín prijala opatrenia na zvýšenie účasti študentov s nižším sociálnoekonomickým postavením, vrátane finančných stimulov.

Poslaním vysokých škôl, ktoré sú súčasťou európskeho priestoru vysokoškolského vzdelávania a spoločného európskeho výskumného priestoru, je rozvíjať harmonickú osobnosť, vedomosti, múdrosť, dobro a tvorivosť v človeku a prispievať k rozvoju vzdelanosti, vedy, kultúry a zdravia pre blaho celej spoločnosti.

Celoživotné vzdelávanie a mobilita poskytované v rámci vysokokvalitného vzdelávania a odbornej prípravy sú nevyhnutným predpokladom na to, aby ľudia nadobudli zručnosti, ktoré si vyžaduje nielen trh práce, ale ktoré sú potrebné na sociálne začlenenie a aktívne občianstvo.

Vzdelanie je cesta pre hľadanie pravdy, jej prijímanie a prežívanie. Poznanie a kultúra sa vďaka výchove a vzdelávaniu prenášajú z generácie na generáciu. Každá spoločnosť je osobitým partnerstvom medzi tými, ktorí tu boli medzi nami a medzi tými, ktorí prídu po nás. A to, čo našim potomkom zanecháme okrem hmotného dedičstva, je predovšetkým vedomie, svedomie a poznanie. Na vzdelaní naozaj záleží, pretože spôsob vzdelávania v jednej generácii je spôsob vládnutia v druhej generácii...

Odporúčanie Rady EÚ, ktoré sa týka Národného programu reforiem Slovenska a ktorým sa predkladá stanovisko Rady EÚ k programu stability Slovenska na rok 2018 **zo dňa 23. mája 2018** (COM(2018)424) poukazuje na skutočnosť, že vzdelávací systém v SR nedostatočne prispieva k žiadúcemu sociálno-ekonomickému rozvoju krajiny a na všetkých úrovniach je nedostatočne financovaný. Medzi naliehavé úlohy v oblasti vzdelávania patrí najmä **skvalitňovanie vzdelávacích výsledkov** a účinná integrácia študentov zo socioekonomicky znevýhodneného prostredia do vzdelávania a odbornej prípravy. Z hľadiska medzinárodných noriem sú výsledky vzdelávania a úroveň základných zručností neuspokojivé a do veľkej miery ovplyvnené socioekonomickými pomermi žiakov a študentov. Miera predčasného ukončovania školskej dochádzky je síce v SR nízka, avšak je charakteristická rastúcim trendom, pričom rozdiely medzi regiónmi sa naďalej prehlbujú. Napriek priebežne realizovanému plánu vlády SR **do roku 2020 každoročne zvýšiť platy učiteľov o 6 %**, je učiteľské povolanie u žiakov stredných škôl, študentov vysokých škôl, ako aj u absolventov príslušného

vzdelávania stále neatraktívne, a to okrem mzdového ohodnotenia aj z dôvodu obmedzených možností odbornej prípravy a priebežného profesionálneho rastu.

Na základe preskúmania aktuálnych informácií Rada EÚ odporúča v podmienkach SR posilniť opatrenia na zvyšovanie kvalifikácie, vrátane kvalitnej a v súlade s potrebami trhu práce zameranej odbornej prípravy, individualizovaných služieb zamestnanosti pre znevýhodnené skupiny obyvateľstva, a to s osobitným zameraním na plnenie **akčného plánu pre dlhodobo nezamestnaných**. Taktiež je potrebné posilniť aktívne opatrenia na trhu práce, podporovať zamestnanosť žien, a to najmä rozšírením možností získať cenovo dostupnú a kvalitnú starostlivosť o deti. V kontexte demografického vývoja zlepšiť kvalitu a inkluzívnosť vzdelávania, a to aj zvyšovaním účasti rómskych detí na hlavnom prúde vzdelávania už od raného detstva.

Kvalitné vzdelávanie a príprava pre trh práce vedie k nadobúdaniu vedomostí, zručností a spôsobilostí súvisiacich s **úspešným pracovným uplanením žiakov a študentov na všetkých stupňoch vzdelávania**. V znalostnej ekonomike je dôležité pamätať si jednotlivé fakty a postupy, avšak na dosiahnutie pokroku a úspechu to nestačí. Riešenie problémov, kritické myslenie, schopnosť spolupracovať, tvorivosť, počítačové myslenie, či samoregulácia sú v meniacej sa spoločnosti čoraz dôležitejšie. Sú nástrojmi na praktickú realizáciu naučených vedomostí v reálnom živote, s cieľom generovať nové myšlienky, teórie, produkty aj nové poznatky.

V súlade s **Odporúčaním Rady EÚ o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie zo dňa 23. mája 2018** (č. 9009/18) potrebujú ľudské zdroje naprieč celým spektrom zamestnaní a kvalifikácií rozvíjať perspektívne kompetencie, aby bolo možné udržať a naďalej zvyšovať súčasnú životnú úroveň, podporovať zvyšovanie zamestnanosti a sociálnu súdržnosť, a to najmä s ohľadom na budúce charakteristiky trhu práce.

Požadované informácie o budúcej podobe sveta práce zabezpečujú analýzy a prognózy vývoja na trhu práce v SR realizované v gescii **Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR** (ďalej tiež len „MPSVR SR“) podľa **Zákona č. 453/2003 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti** a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a **Zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti** a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Manažérske zhrnutie

V terénnom prieskume u žiakov a študentov školského roku 2017/2018 boli získané informácie od viac ako 8 500 respondentov, z ktorých bolo 4 800 študujúcich na stredných a 3 700 študujúcich na vysokých školách. Výsledky terénneho prieskumu sú reprezentatívne podľa odborov vzdelávania v jednotlivých regiónoch.

Terénny prieskum u žiakov stredných škôl a študentov vysokých škôl prebiehal na konci školského roku 2017/2018 v mesiacoch apríl a máj v roku 2018 prostredníctvom kombinácie osobných rozhovorov na jednotlivých školách a elektronického zberu údajov. Výberová vzorka bola koncipovaná tak, aby pokrývala všetky najdôležitejšie odbory vzdelávania, všetky stredoškolské a vysokoškolské stupne vzdelania a jednotlivé ročníky v jednotlivých regiónoch. Informácie v terénnom prieskume poskytlo 8 500 žiakov a študentov, z ktorých bolo 43 % vysokoškolských študentov a 57 % stredoškolských žiakov. Stredoškóľáci v prieskume mierne prevažovali z dôvodu vyššieho počtu stredných škôl ako fakúlt vysokých škôl. **Pri terénnych prieskumoch u žiakov a študentov boli dosiahnuté všetky kvalitatívne a kvantitatívne požiadavky a získané dáta sú reprezentatívne vo všetkých požadovaných oblastiach.**

Získané informácie od žiakov a študentov sú rozdelené do troch základných kategórií: rozhodnutia, preferencie a plány. Informácie z prvých dvoch kategórií budú dôležitými vstupnými údajmi do komplexného vyhodnotenia uplatniteľnosti absolventov, informácie o plánoch študentov budú dôležitým vstupom do prognostických modelov vývoja na trhu práce.

Rovnako, ako pri všetkých terénnych prieskumoch realizovaných v rámci Národného projektu Prognózy vývoja na trhu práce v SR, údaje nie sú získavané na účely samostatného izolovaného vyhodnotenia výsledkov prieskumov, ale sú integrálnou súčasťou systémov prognóz vývoja na trhu práce v SR a uplatnenia absolventov stredných a vysokých škôl školského roku 2017/2018. Pokiaľ použijeme analógiu s produkčnou terminológiou, tak sa jedná o medziprodukt, ktorý bude integrálnou súčasťou finálneho produktu pre konečného spotrebiteľa. Finálnym produktom sú prognózy vývoja na trhu práce v jednotlivých zamestnaniach, odboroch vzdelania, regiónoch a odvetviach SR, disparity na trhu práce v budúcnosti v zhlukoch zamestnaní a odborov vzdelania, ďalej komplexné hodnotenie uplatniteľnosti absolventov a odporúčania pre decíznu sféru. Kľúčovými používateľmi týchto výsledkov bude decízna sféra, odborná, ale aj laická verejnosť.

Otázky v prieskume z kategórie „rozhodnutia“ skúmajú efektívnosť a správnosť rozhodnutí žiakov a študentov o voľbe vzdelávacej cesty, ako aj hlavné faktory zohrávajúce rolu pri týchto rozhodnutiach. Tieto informácie umožnia lepšiu cielenosť finálneho produktu, komplexného hodnotenia uplatniteľnosti absolventov a prognóz vývoja na trhu práce a tým aj zabezpečenie efektívnejšieho rozhodovania pri voľbe vzdelávacej cesty.

Otázky týkajúce sa „preferencií“ žiakov a študentov, budú vstupovať do váhových schém pri realizácii komplexného hodnotenia uplatniteľnosti absolventov a identifikujú hlavné motívy študentov pred voľbou vzdelávacej a kariérnej cesty. Vzhľadom na to, že každá osoba má subjektívne preferencie, váhy jednotlivých ukazovateľov uplatnenia absolventov vstupujúcich do komplexného hodnotenia je nevyhnutné odhadovať na základe reálnych preferencií študentov, čo umožní optimalizáciu výsledných informácií pre tieto skupiny osôb.

„Plány“ žiakov a študentov do budúca sú na druhej strane dôležité na účely relevantného odhadu budúceho vývoja disparít na trhu práce. Disparity na trhu práce totiž vznikajú ako interakcia medzi dopytom a ponukou na trhu práce a tieto dve kategórie je nevyhnutné prepojiť k určeniu budúceho nedostatku a prebytku pracovných síl v jednotlivých oblastiach. Na základe týchto informácií je možné relevantnejšie odhadnúť počty a štruktúru osôb hľadajúcich si v budúcnosti prácu v odbore vzdelania, pokračujúcich v štúdiu v SR a v zahraničí, či mobilitu pracovných síl v budúcnosti.

Hlavnými determinantmi pri voľbe vzdelávacej cesty sú „Možnosť dobrého uplatnenia a zárobku“ a „Záujem o študovanú oblasť“. Pri voľbe stredoškolského štúdia sú súčasne významnými determinantmi aj „Blížkosť školy“, „Rodičia“, „Náročnosť štúdia“ a „Priatelia“. Tieto faktory sú pri voľbe vysokoškolského štúdia v úzadí.

Znalosť determinantov, zohrávajúcich rolu pri voľbe štúdia na stredných a vysokých školách, je kľúčová pri akejkoľvek snahe o úpravu štruktúry vzdelávacieho systému. Štát síce má možnosti, ako ovplyvňovať tieto štruktúry, avšak v demokratickom systéme je a bude konečné rozhodnutie o voľbe vzdelávacieho programu na jednotlivých osobách. **Snaha o ovplyvňovanie faktorov pôsobiacich na voľbu vzdelávacej a kariérnej cesty je preto efektívnejšia, ako snaha o direktívne plánovanie pri snahe o zosúladenie štruktúr ponuky na trhu práce so štruktúrou dopytu na trhu práce.**

Pri stredoškólakoch aj pri vysokoškólakoch zohráva kľúčovú úlohu pri voľbe vzdelávacej cesty **možnosť dobrého uplatnenia a zárobku a záujem o študovanú oblasť**. To dáva jasný signál zamestnávateľom, ako môžu získať vhodné pracovné sily. Zvyšovanie všeobecného povedomia o zaujímavosti ponúkanej práce a pracovné podmienky (predovšetkým mzdové) na dopytovaných

pozíciách vedie k rastu záujmu o štúdium v korešpondujúcej oblasti. Samozrejme, nie každý zamestnávateľ je schopný ponúknuť konkurencieschopnú mzdu uchádzačom, predovšetkým ak pôsobí v oblasti s nižšou pridanou hodnotou. V takomto prípade je zo strategického pohľadu nevyhnutné snažiť sa vyzdvihnúť zaujímavosť danej vzdelávacej a kariérnej cesty. Na druhej strane, existujú pracovné miesta, ktorých oblasť nie je vo všeobecnosti zaujímavá na štúdium a túto skutočnosť nie je možné zmeniť. V takomto prípade je jedinou cestou pre zamestnávateľov zlepšovanie pracovných podmienok. **Zamestnávateľia, ktorí nedokážu ovplyvniť ani jeden z týchto kľúčových faktorov, budú musieť pracovať len so „zostatkovými“ pracovnými silami, ktoré si nenájdu vhodné uplatnenie.**

Záujem o študovanú oblasť je pritom najvýznamnejším faktorom pri voľbe vysokoškolského štúdia, až za ním nasleduje možnosť dobrého uplatnenia a zárobku. Pri stredoškolských žiakoch je to naopak a v prvom rade si štúdium vyberajú podľa uplatnenia, až následne podľa záujmu o študovanú oblasť.

Tieto skutočnosti ešte vo väčšej miere vyzdvihujú dôležitosť dostupnosti relevantných informácií o uplatnení absolventov stredných a vysokých škôl. Keďže sa jedná o kľúčový faktor pri voľbe vzdelávacej a kariérnej cesty, informácie o uplatnení absolventov majú priamy vplyv na racionálne rozhodovanie jednotlivých osôb pri voľbe vzdelávacej cesty a od ich existencie závisia budúce štruktúry ponuky na trhu práce a tým aj budúce disparity na trhu práce.

V súčasnosti často prevláda názor, že v prvom rade je nevyhnutné presvedčiť zákonných zástupcov jednotlivých osôb o vhodnosti danej vzdelávacej cesty, čo však nie je pravda. Dôležitosť rodičov pri voľbe vzdelávacej cesty klesá a analyticky je ju možné kvantifikovať na úrovni približne 65 % z dôležitosti záujmu o študovanú oblasť a možnosti dobrého uplatnenia pri stredoškólakoch a dokonca len 33 % pri vysokoškólakoch. To znamená, že pri voľbe vzdelávacieho programu na vysokej škole je vplyv rodičov len tretinou dôležitosti záujmu o štúdium a možnosti dobrého uplatnenia. Dokonca v oboch prípadoch, aj pri vysokoškólakoch aj pri stredoškólakoch, je ešte dôležitejším faktorom pri voľbe oblasti štúdia „Blízkosť školy“ ako „Rodičia“.

Len 28 % stredoškolských žiakov a 23 % vysokoškolských študentov malo dostatok informácií o uplatniteľnosti absolventov pred voľbou vzdelávacej cesty.

Keďže informácie o uplatniteľnosti absolventov sú kľúčové pri voľbe kariérnej a vzdelávacej cesty, je dôležité, aby tieto informácie boli relevantné, jednoducho pochopiteľné a dostupné pre laickú

verejností. Na otázku, či študenti mali dostatok informácií o uplatnení absolventov pred voľbou vzdelávacej cesty, odpovedala „určite áno“ len približne štvrtina žiakov stredných a študentov vysokých škôl. Práve od tohto rozhodnutia je pritom závislá budúca štruktúra ponuky na trhu práce a preto musí byť racionálna. V inom prípade sa disparity na trhu práce budú aj v budúcnosti prehĺbovať. Aktivity realizované v oblasti uplatniteľnosti absolventov v rámci Národného projektu Prognózy vývoja na trhu práce v SR sú preto nevyhnutné a kľúčové na správne fungovanie trhu práce a zamedzenie vzniku disparít na trhu práce v budúcnosti.

Až 64 % žiakov stredných škôl a 89 % študentov vysokých škôl by si zvolilo svoju vzdelávaciu cestu znova.

Pred voľbou vzdelávacej cesty majú budúci žiaci a študenti len skreslenú predstavu o tom, čo dané štúdium obsahuje. Až počas štúdia si uvedomujú nesúlad medzi očakávaním a skutočnosťou. Napriek tomu výrazný podiel súčasných študentov by si zvolilo vybranú vzdelávaciu cestu znova. Až 30 % žiakov stredných škôl a 37 % študentov vysokých škôl odpovedalo na túto otázku „určite áno“ a 34 % stredoškóľakov a 57 % vysokoškóľakov odpovedalo „skôr áno“. Táto skutočnosť je pozitívna, pretože pokiaľ študent zistí až počas štúdia, že si nevybral správne, toto rozhodnutie je často nezvratné a vedie k demotivácii jednotlivých žiakov a študentov.

Len 22 % stredoškóľských žiakov má v pláne po ukončení školy ostať pracovať v SR. Pri vysokoškóľakoch je to až 69 %.

Stredoškóľáci majú omnoho nižšiu motiváciu ostať pracovať v SR po ukončení štúdia ako vysokoškóľáci, pretože ich potenciálna práca je často menej perspektívna, ako aj s horšími pracovnými podmienkami. Aj preto si len približne 22 % stredoškóľských absolventov plánuje po ukončení štúdia hľadať prácu v SR. Približne tretina chce pokračovať v štúdiu v SR, ďalšia tretina má v pláne hľadať si prácu v zahraničí. Je potrebné si uvedomiť, že stredoškóľské pozície v zahraničí si často nevyžadujú výraznejšiu znalosť jazykov a preto je medzinárodný trh práce pre túto skupinu absolventov omnoho otvorenejší ako pri vysokokvalifikovaných pozíciách. Zárobok je tiež hlavnou motiváciou stredoškóľakov pri hľadaní si práce. Uvedené skutočnosti majú výrazný vplyv na to, že až tak žalostne málo žiakov stredných škôl má v pláne ostať pracovať v SR po ukončení štúdia. Na druhej strane, vysokoškóľáci sú v tomto úplne inou kategóriou. Pracovné pozície pre vysokoškóľakov v SR umožňujú

výraznejší kariérny postup, odborný rast a vytvorenie si zázemia v podmienkach SR. To vo väčšej miere motivuje študentov a absolventov hľadať si uplatnenie v SR.

V odbore vzdelania si plánuje hľadať prácu 76 % stredoškolských žiakov a 89 % vysokoškolských študentov. Keďže po ukončení štúdia pracuje v odbore vzdelania len približne tretina absolventov stredných a vysokých škôl, je zrejmé, že očakávania žiakov a študentov nebudú naplnené.

Pri prezentácii ukazovateľov o vysokom podiele absolventov pracujúcich mimo odbor vzdelania je častou reakciou poukazovanie na skutočnosť, že tieto osoby ani nechcú pracovať v odbore a dobrovoľne si volia uplatnenie mimo odbor vzdelania. Tento argument je však chybný a postavený skôr na dojmach ako faktických informáciách. V skutočnosti až 76 % žiakov stredných a 89 % študentov vysokých škôl by chcelo pracovať v odbore vzdelania. **Keďže v realite sa to podarí len približne tretine žiakom stredných škôl a študentom vysokých škôl, je zrejmé, že tento problém je systémový, vyplývajúci z nesúladu medzi systémom vzdelávania a potrebami trhu práce. Výrazný podiel absolventov pracujúcich mimo odbor vzdelania tak nie je dôsledkom dobrovoľných rozhodnutí týchto osôb na trhu práce.** Práve naopak, absolventi chcú pracovať v odbore vzdelania, ale buď končia odbory, v ktorých je výrazný prebytok absolventov na trhu práce a ktoré nie sú potrebné, alebo pri ktorých je kvalitatívna stránka vzdelávania nedostatočná.

Je si potrebné uvedomiť aj širšie celospoločenské dôsledky tejto situácie. Pokiaľ osoba chce pracovať v odbore vzdelania, ale nenachádza uplatnenie, tak to vedie k zvyšovaniu nedôvery vo vzdelávací systém krajiny a tým aj v nedôveru v štátnu správu. Jedným z nepriamych dôsledkov je zvyšovanie náklonnosti k extrémistickým názorom.

Stredoškooláci aj vysokoškooláci preferujú zaujímavosť vykonávanej práce pred výškou mzdy, možnosťou kariérneho rastu, ako aj pred prácou v odbore vzdelania.

Uplatnenie absolventov je viacrozmernejší problém, na ktorý sa nemožno pozerať len parciálne. Vstupujú do neho mnohé ukazovatele, vrátane miery nezamestnanosti, výšky mzdy, práce v odbore vzdelania, perspektívy v budúcnosti a mnohé ďalšie. Všetky tieto faktory uplatnenia budú v rámci národného projektu odhadnuté pre jednotlivé odbory vzdelania v jednotlivých regiónoch. Pri porovnávaní rôznych odborov vzdelania tak môžu vzniknúť rôzne nekonzistentnosti medzi parciálnymi ukazovateľmi uplatnenia (niektoré ukazovatele môžu byť lepšie pri jednom odbore vzdelania, iné zas

pri druhom odbore vzdelania) a takáto situácia by mohla viesť k rozporuplným diskusiám o kvalite jednotlivých odborov vzdelania. Z týchto dôvodov je nevyhnutné jednak vytvoriť komplexné hodnotenie odborov vzdelania zohľadňujúce všetky faktory uplatnenia súčasne a zároveň priradiť váhy jednotlivým parciálnym ukazovateľom uplatnenia z hľadiska ich dôležitosti pre jednotlivé osoby na trhu práce. Z týchto dôvodov boli súčasne zbierané informácie od študentov o preferenciách pri hľadaní práce v budúcnosti. Najvyššiu váhu dávajú študenti stredných aj vysokých škôl zaujímavosti práce tesne pred výškou mzdy. Pri vysokoškólakoch je vo väčšej miere dôležitý tiež kariérny a odborný rast, dostatočná ponuka vhodnej práce na trhu, ako aj práca v odbore vzdelania. Stredoškóláci neprikladajú týmto faktorom takú vysokú váhu.